

The Metaphorical Conceptualization of Death in Holly Defense Literature (Case Study: the Novel "I Am Alive")

Ahlan Gholamshahi¹, Sasan Sharafi^{2*}, Mansoor Shekaramiz³

Received: 7/11/2021

Accepted: 28/2/2022

Abstract

The purpose of this paper is to examine the metaphorical conceptualization of "death" in the Novel "I am alive" by Masoumeh Abad (2014) to find out how a teenage girl who was held captive by the Ba'athist regime in Iraq for 4 years, perceive and represent the phenomenon of death. This analysis has been done within the framework of conceptual metaphor theory (Lakoff & Johnson, 1980, 1999; Lakoff, 1993) and the findings of the research reveal that the authors have used various conceptual domains including school, fighting, entertainment, journey, disease, natural phenomena, beverage, reward, key, as well as the cognitive mechanisms of personification, animism, and Objectification, all of which are based on metaphor to express the concept of death.

Keywords: *conceptual metaphor in the novel, metaphorical conceptualization, Metaphor and memories of holy defense, Literary analysis of sacred defense literature*

¹ PhD Candidate, Department of General Linguistics, Faculty of Humanities, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. Email: gholamshahi1362@gmail.com

² Corresponding Author, Assistant Professor, Department of General Linguistics, Faculty of Humanities, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. Email: s.sharafi@iauhvaz.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of General Linguistics, Faculty of Humanities, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran. Email: mansoorshkaramiz@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

The eight-year imposed war is one of the important events in contemporary Iran, which has had a significant impact on the fields of culture, literature, and art. The memories of the war period, including the memories of captivity in Iraqi prisons and camps, are a reliable and rich source for a better understanding of the various dimensions of the war and its events and consequences. The aim of this study is to examine the metaphorical conceptualization of "death" in the story "I Am Alive" by Masoumeh Abad (2014), to understand what a teenage girl who has been in the captivity of the Ba'athist regime in Iraq for 4 years has perceived about the phenomenon of death and how she has represented it. This research has been conducted within the framework of the theory of conceptual metaphor (Lakoff and Johnson, 1980, 1999; Lakoff, 1993). According to this theory, a metaphor is the understanding of one domain of experience in terms of another domain. A metaphor is not only a literary device and not only specific to language, but a cognitive and conceptual mechanism that plays a necessary role in the system of human cognition and processes of understanding and thinking.

Research Question

The question raised in this research is:

- In the novel "I Am Alive" (Masoumeh Abad, 2014), how is the metaphorical conceptualization of the phenomenon of death or martyrdom done?

Based on the answer to this question, it can be understood how the novelist, as a woman who has been present in the war and experienced the hardest conditions of captivity in the enemy's prison for four years, perceives and expresses death in metaphorical forms.

2. Literature Review

One of the topics that has received attention from researchers in the literature related to the eight-year imposed war is the use of metaphors in conceptualizing issues and events related to the war, which has been reflected in prose texts (novels and stories) and poetry. Oliyaei (2011) has examined the reflection of the eight-year war in the memoirs of

Iranian women based on the theory of conceptual metaphor and concluded that female writers have focused more on spiritual and emotional issues in their memoirs of the war, and there is no significant difference between men and women in their presence in the war. Staji and colleagues (2018) have studied animal-based metaphors in the literature of the Holy Defense. The findings of this study indicate that the conceptual domain of animals is one of the most common source domains for metaphorical expressions, playing an important role in conceptualizations related to the domain of the imposed war.

In addition to novels, the poems of the Holy Defense have also been studied based on Conceptual Metaphor Theory. Marouf (2016) has examined the metaphors related to the concepts of martyrdom and martyrdom in the poems of the Holy Defense. According to the results of this study, the source domains of flight, path, wine, galaxy, birth, martyrdom, place, and life have been the most common conceptual metaphor domains for expressing the concept of martyrdom. Pournorouz (2020) has investigated the conceptual metaphors used to express the concept of "war" in the poems of both male and female poets of the Holy Defense. The findings of the research indicate that poets have used various conceptual domains such as human, spring, fragrance, city, building, prayer, and poetry to express the concept of martyrdom.

3. Methodology

In terms of methodology, the research is a corpus-based research whose data are extracted from the text of the book "I am alive" (Abad, 2013). In order to identify the conceptual metaphors and their source domains, linguistic metaphors in the text must first be identified and analyzed, and then their underlying conceptual metaphors must be extracted and examined. Therefore, the entire text of the book was read from beginning to end, and all linguistic expressions that metaphorically conveyed the concept of death or martyrdom were identified. These linguistic expressions, referred to as *linguistic metaphors* (Kövecses, 2010), were then classified and analyzed based on their source domains.

4. Results

The results of the research indicate that the novelist has used various metaphors to express her experiences and emotions regarding the phenomenon of death, based on diverse conceptual domains including

school, struggle, entertainment, travel, illness, natural phenomena, beverages, rewards, and key. She has also utilized cognitive mechanisms of anthropomorphism, zoomorphism, and personification, all based on metaphor, to express the concept of death.

The commonly used metaphors for representing death or martyrdom are "martyrdom is human", "martyrdom is a path", "martyrdom is a refreshing drink", and "martyrdom is flight." These metaphors reveal that within the cultural context of the Holy Defense, death or martyrdom is regarded as a significant and noble concept. While the public may find this concept unfamiliar and fearful, authors of Holy Defense novels who have firsthand experience on the front lines and with the phenomenon of death/martyrdom, hold a positive and favorable view of it. This perspective is deeply rooted in the religious beliefs of the authors, for whom martyrdom is seen as a means to attain divine presence.

References

- Abad, M. (2013). *I Am Alive*. Tehran: Borooj (In Persian).
- Abdolkarimi, S., & Pournorouz, M. (2016). Image Schemas in Holy Defense Poems by Men and Women. *First International Conference on the New Horizons in Humanities*. <https://civilica.com/doc/609663> (In Persian).
- Alizadeh, N., & Rohi Kyasar, A. (2018). Conceptual metaphors in the Holy Defense Poetry. *Resistance Literature*, 10(18), 247-266 (In Persian).
- Behnam, M. (2011). Synaesthesia: character and nature. *Research in Iranian classical literature*, 19, 67-92. (In Persian).
- Bronfen, E., & Goodwin, S. W. (1993). "Introduction". In Sarah Webster Goodwin & Elisabeth Bronfen (Eds.), *Death and Representation* (pp. 3-25). Baltimore: Johns Hopkins UP.
- Epley, N., A. Waytz and J. T. Cacioppo (2007). "On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism". *Psychological Review*, 114 (4): 864-886.
- Estaji, A., Sharifi, Sh., Faragerdi, E., & Rostamian, M. (2018). A Study of Animal Metaphors in Defae Moghaddas Literature. *Journal of Resistance Literature*, 10(18), 1-24. (In Persian).
- Faragerdi, E. (2012). *A Study of Metaphors in Iran-Iraq War Literature: Cognitive Linguistics Approach*. M.A. Thesis of General Linguistics, Ferdowsi University, Mashhad (In Persian).
- Forceville, C. (1996). *Pictorial Metaphor in Advertising*. London/New York: Routledge.

- Ghobadi, M., & Khanmohammadi, F. (2019). Conceptual Metaphor in Two Novels Related to Holly Defence. *Literary Criticism and Stylistics Research*, 10 (36), 95-116 (In Persian).
- Gibbs, R. (2011). "Evaluating conceptual metaphor theory". *Discourse Processes*, 48, 529–62.
- Gibbs, R. (Ed.) (2008). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge University Press.
- Golfam, A., & Mamsani, Sh. (2008). Analyzing Cognitive Strategies of Metaphor and Metonymy in Idioms Containing Body Parts. *Pazand*, 12, 97-114 (In Persian).
- Hashemi, Z. (2010). Conceptual Metaphor Theory as Proposed by Lakoff and Johnson. *Journal of Adab Pazhuhi*, 4 (12), 119-140 (In Persian).
- James, K. (2009). Death, gender, and sexuality in contemporary adolescent literature. London and New York: Routledge.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago University Press.
- Kearl, M. (1997). "You Never Have to Die! On Mormons, NDEs, Cryonics, and the American Immortalist Ethos". In Kathy Charmaz, Glennys Howarth, & Allan Kellehear (Eds.), *The Unknown Country: Death in Australia, Britain and the USA* (pp. 184-197). Houndmills, UK: Macmillan.
- Kövecses, Z. (2000). Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling. New York, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction* (2nd Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2018). "Metaphor in media language and cognition: A perspective from conceptual metaphor theory". In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Open, III (1), p. 124-141.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Turner, M. (1989). *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.

- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1993). "The contemporary theory of metaphor". In A. Ortony (ed.), *Metaphor and thought* (pp. 202-251). New York: Cambridge University Press.
- Marouf, M. (2016). Metaphors of martyr and martyrdom in Poems of Holy Defense based on Conceptual Metaphor. National Conference on *Resistance Literature*. Guilan University, Rasht (In Persian).
- Oliyaee, K. (2012). *The Eight Year War Aftermath and the Post War Memories of Iranian Women: A Cognitive Linguistic approach*. M.A. Thesis in General Linguistics, Alzahra University, Tehran (In Persian).
- Pourebrahim, Sh. (2018). The application of Conceptual Blending Theory in the Conceptualization of Martyrdom in Resistance Poetry. *Journal of Resistance Literature*, 9(17), 65-86. (In Persian).
- Pournorouz, M. (2019). Conceptual Metaphors in Holy Defense Poems by Men and Women. *First National Conference on Humanities and Development*, Shiraz. <https://civilica.com/doc/938698> (In Persian).
- Saeed, J. I. (2016). *Semantics* (4th ed.). Malden, MA: Blackwell.
- Turner, M. & Fauconnier, Gilles (2000). Metaphor, Metonymy and Binding. In A. Barcelona (ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, 133-145. Berlin: Mouton de Gruyter.
- .

فصلنامه

سال ۲۰، شماره ۸۱، پاییز ۱۴۰۲، ص ۱۲۱-۱۴۴

مقاله پژوهشی

DOI: <https://doi.org/10.2634/Lire.20.81.121>

مفهوم‌سازی استعاره «مرگ» در ادبیات دفاع مقدس (مطالعه موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

احلام غلامشاهی^۱؛ دکتر ساسان شرفی^{۲*}؛ دکتر منصوره شکرآمیز

پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۸/۱۶

چکیده

هدف این جستار بررسی چگونگی مفهوم‌سازی استعاره «مرگ» در داستان «من زنده‌ام» اثر معصومه آباد (۱۳۹۳) است تا بتوان دریافت که یک دختر نوجوان که چهار سال در اسارت رژیم بعثی عراق بوده است، چه دریافتی از پدیده مرگ داشته و آن را چگونه بازنمایی کرده است. این تحلیل در چارچوب نظریه استعاره مفهومی (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹؛ لیکاف، ۱۹۹۳) انجام شده است. نتایج آن نشان می‌دهد که نویسنده از حوزه‌های مفهومی متعدد و گوناگونی شامل مدرسه، مبارزه، سرگرمی، سفر، بیماری، پدیده‌های طبیعی، نوشیدنی، پاداش،

۱۲۱

فصلنامه پژوهش‌های ادبی سال ۲۰، شماره ۸۱، پاییز ۱۴۰۲

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی همگانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
gholamshahi1362@gmail.com
۲. استادیار گروه زبان‌شناسی همگانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران نویسنده مسئول
s.sharafi@iauhvaz.ac.ir
۳. استادیار گروه زبان‌شناسی همگانی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
mansooreshkaramiz@gmail.com

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

کلید و همچنین از سازوکارهای شناختی انسان‌پنداری، حیوان‌پنداری و شیء‌انگاری که همگی بر استعاره مبتنی است برای بیان مفهوم مرگ استفاده کرده است.

کلیدواژه‌ها: استعاره مفهومی در رمان، مفهوم‌سازی استعاری، استعاره و خاطرات دفاع مقدس، تحلیل ادبی ادبیات دفاع مقدس.

۱. مقدمه

جنگ تحمیلی هشت‌ساله، که یکی از رویدادهای مهم و سرنوشت‌ساز در تاریخ معاصر ایران است، علاوه بر پیامدهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بر ادبیات معاصر تأثیر بزرگی نهاده، و سبب شکل‌گیری آثار ادبی غنی و وسیعی به‌صورت نشر و نظم شده است. بنابراین، مطالعه این آثار بر اساس دیدگاه‌های نوین زبانشناسی و بویژه رویکرد زبانشناسی شناختی می‌تواند به ما در شناخت هرچه دقیق‌تر و عمیق‌تر این آثار و درک معانی و مضمونهای آنها کمک کند. یکی از انواع ادبی که در حوزه ادبیات دفاع مقدس شکل گرفته «داستان» است. داستانهای قابل توجهی بر اساس خاطرات افراد حاضر در جنگ به رشته تحریر درآمده است. یکی از جدیدترین آنها کتاب «من زنده‌ام» به قلم معصومه آباد است که تاکنون از دید زبانشناسی مورد بررسی قرار نگرفته است. در این پژوهش از رویکرد زبانشناسی شناختی^۱ و به‌طور خاص نظریه استعاره مفهومی^۲ (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹؛ لیکاف، ۱۹۹۳) برای بررسی این اثر استفاده می‌شود. زبانشناسی شناختی یکی از رویکردهای رایج در زبانشناسی امروزی است که زبان را ابزاری برای سازماندهی، پردازش و بازنمایی ادراکات و اطلاعات می‌داند (گلفام و ممسنی، ۱۳۸۷). یکی از موضوعاتی که همواره در کانون توجه زبانشناسی شناختی قرار داشته بحث استعاره^۳ است. زبانشناسان شناختی با این نظر لیکاف و جانسون (۱۹۸۰)، لیکاف (۱۹۸۷، ۱۹۹۳) و جانسون (۱۹۸۷) موافقت می‌کنند که استعاره را یکی از مؤلفه‌های ضروری برای مقوله‌بندی جهان و فرایندهای تفکر انسان می‌داند (سعید، ۲۰۱۶: ۳۵۵).

هرچند مطالعاتی در باب نقش استعاره‌ها در بیان مفاهیم گوناگون مرتبط با حوزه دفاع مقدس در متون داستانی و شعری صورت گرفته است، نظر به غنای این حوزه ادبی و عمق و گستردگی موضوعات و مفاهیم مربوط به جنگ تحمیلی هشت‌ساله، که بر بسیاری از ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، ادبی و هنری کشور سایه افکنده است،

_____ مفهوم‌سازیِ استعاری «مرگ» در ادبیاتِ دفاع مقدس (مطالعهٔ موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

این حوزهٔ مطالعاتی همچنان درخور پژوهش‌های بیشتری است. بر این اساس، پژوهش می‌کوشد در چارچوب نظریهٔ استعارهٔ مفهومی (لیکاف، ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) به بررسی چگونگی مفهوم‌سازیِ استعاری^۲ «مرگ» در یکی از رمان‌های اخیر حوزهٔ دفاع مقدس بپردازد. پرسش پژوهش این است که مفهوم‌سازیِ استعاری پدیدهٔ مرگ یا شهادت به چه صورتی است؟ با این مطالعه، که به کشف استعاره‌های مفهومی و مفهوم‌سازیهای استعاری مرتبط با پدیدهٔ مرگ در رمان «من زنده‌ام» می‌انجامد، می‌توان پرده از این موضوع برداشت که نویسندهٔ رمان به عنوان دختری که در متن جنگ بوده و چهار سال سخت‌ترین شرایط اسارت را در زندان دشمن بیرحم تجربه کرده است به مرگ چه نگاهی دارد و آن را چگونه در قالب استعاره‌ها درک و بیان می‌کند. هم‌چنین، همان‌طور که بسیاری از پژوهشگران (مانند برونفن و گودوین، ۱۹۹۳؛ کرل، ۱۹۹۷؛ جیمز، ۲۰۰۹) اشاره کرده‌اند، چگونگی مفهوم‌سازی پدیدهٔ مرگ در فرهنگ هر جامعه ریشه دارد و هر فرهنگ مرگ را به شیوهٔ خاصی درک و بیان می‌کند. بنابراین، نتایج این مطالعه می‌تواند ما را به درک عمیق‌تری از چگونگی مفهوم‌سازی پدیدهٔ عظیم مرگ در فرهنگ ایرانی - اسلامی و بویژه در منظومهٔ فرهنگی دفاع مقدس برساند.

۲. پیشینهٔ پژوهش

یکی از موضوعاتی که در ادبیاتِ پایداری مرتبط با جنگ تحمیلی هشت‌ساله مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته، کاربرد استعاره‌ها در مفهوم‌سازی مسائل و حوادث مرتبط با جنگ است که در متون نثر (رمان و داستان) و نظم (شعر) منتشرشده حول محور جنگ انعکاس یافته است. در این بخش این پژوهش‌ها و مهمترین نتایج آنها مختصراً مرور می‌شود.

اولیایی (۱۳۹۰) در پایان‌نامهٔ خود به بررسی بازتاب جنگ هشت‌ساله در خاطرات زنان ایرانی بر اساس نظریهٔ استعارهٔ مفهومی پرداخته است. برای این منظور، دو کتاب «یکشنبهٔ آخر» و «کفش‌های سرگردان» مورد تحلیل قرار گرفته است که حاوی خاطرات خودنوشتهٔ زنان دربارهٔ جنگ تحمیلی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که این نویسندگان در خاطرات خود بیشتر به مسائل معنوی و عاطفی در جنگ توجه نشان داده‌اند؛ تفاوتی میان زن و مرد از حیث حضور در جنگ قائل نبوده، و خود را تا حدی کنشگری فعال دیده‌اند.

فراگردی (۱۳۹۱) در پایان‌نامه خود به تحلیل استعاره‌ها در ادبیات داستانی جنگ ایران و عراق از دیدگاه زبانشناسی شناختی پرداخته است. وی با بررسی ۲۰ کتاب داستانی در زمینه جنگ ایران و عراق به این نتیجه رسیده است که در مجموع از یازده حوزه مبدأ برای مفهوم‌سازی استعاری مفاهیم مرتبط با جنگ استفاده شده که از بین آنها دو حوزه اعتقادی-ارزشی و حیوانات جزء پرکاربردترین حوزه‌ها بوده است. این مفهوم‌سازیهایی استعاری به گونه‌ای است که نشانگر نگاه مثبت به نیروهای خودی و نگاه منفی به نیروهای دشمن است. یافته‌های این مطالعه هم‌چنین نشان می‌دهد که دو استعاره اصلی و هسته‌ای در رمانها یافت می‌شود: یکی «جبهه کربلاست» و دیگری «رزمندگان پرنده‌اند».

استاجی و همکاران (۱۳۹۷) استعاره‌های مبتنی بر نام حیوانات را در ادبیات دفاع مقدس مورد مطالعه قرار داده‌اند. در این مطالعه، ۲۰ کتاب داستانی برگزیده جشنواره دفاع مقدس بر اساس نظریه استعاره مفهومی بررسی شده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که حوزه مفهومی حیوانات یکی از پرکاربردترین حوزه‌های مبدأ استعاری است که در مفهوم‌سازیهایی مرتبط با حوزه جنگ تحمیلی نقش مهمی دارد. در رمانهای بررسی شده از این حوزه مبدأ عمدتاً برای اشاره به نیروهای دشمن و رفتار غیرانسانی آنها استفاده شده است که در این حالت استعاره‌ها بار معنایی منفی دارد. علاوه بر این در موارد معدودی همراه با بار معنایی مثبت برای اشاره به نیروهای خودی از حوزه مفهومی حیوانات بهره‌گیری شده است.

قبادی و خان محمدی (۱۳۹۸) به مطالعه استعاره‌های مفهومی در دو رمان مرتبط با دفاع مقدس پرداخته‌اند: یکی رمان «زمین سوخته» اثر احمد محمود و دیگری رمان «وقتی کوه گم شد» اثر بهزاد بهزادپور. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که در رمان «زمین سوخته» استعاره‌های هستی‌شناختی و در رمان «وقتی کوه گم شد» استعاره‌های هستی‌شناختی و ساختاری بسامد بیشتری نسبت به دیگر استعاره‌ها دارد. استعاره‌های جهتی در هر دو رمان بسامد کمی دارد و در هر دو اثر، حوزه‌های مقصد بیشتر عبارات استعاری با دفاع و مقاومت مرتبط بوده است.

علاوه بر رمانهای مرتبط با جنگ و دفاع مقدس، اشعار دفاع مقدس نیز بر اساس نظریه استعاره مفهومی مورد مطالعه قرار گرفته است. معروف (۱۳۹۵) به بررسی استعاره‌های مرتبط با مفاهیم شهید و شهادت در اشعار دفاع مقدس پرداخته است. وی

_____ مفهوم‌سازی استعاری «مرگ» در ادبیات دفاع مقدس (مطالعه موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

با بررسی چهار مجموعه شعر، شامل «از نخلستان تا خیابان: مجموعه شعر» از علی‌رضا قزوه، «به روایت ققنوس: مجموعه سروده‌های دفاع مقدس» از غلامحسین عمرانی، «هشت فصل سرخ و زرد: مجموعه اشعار دفاع مقدس» از سیمین‌دخت وحیدی و «مست برخاستگان» از نصرالله مردانی دریافته است که شاعران برای بیان مفهوم شهید بیشترین استفاده را از حوزه‌های مفهومی گل، پرنده، ستاره، درخت و آینه برده‌اند. برای بیان مفهوم شهادت نیز حوزه‌های مبدأ پرواز، راه، دری به سوی خدا، شراب، کهنکشان، ولادت، شهید، مکان و حیات پرکاربردترین حوزه‌ها بوده است.

عبدالکریمی و پورنوروز (۱۳۹۵) به بررسی مقایسه‌ای انواع طرحواره‌های تصویری در گزیده‌ای از شعر شاعران زن و مرد دفاع مقدس پرداخته‌اند. پس از مطالعه پیکره‌ای شامل ۶۰ شعر مرتبط با دفاع مقدس از شاعران زن و مرد، که تصادفی انتخاب شده، مشخص شده است که در کاربرد طرحواره‌های تصویری شباهت معناداری بین شاعران زن و شاعران مرد مشاهده نمی‌شود به طوری که شاعران زن در اشعار خود از طرحواره‌های تصویری بیشتری نسبت به شاعران مرد استفاده کرده‌اند. بنابراین، نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که عامل جنسیت بر به‌کارگیری طرحواره‌های تصویری تأثیر دارد و کاربرد طرحواره تصویری حجم (یا ظرف) در اشعار زنان بیش از مردان بوده است که دلیل آن می‌تواند وجود برخی محدودیتهای اجتماعی برای زنان باشد که باعث می‌شود در شعر خود از این نوع طرحواره‌های تصویری بیشتر استفاده کنند.

۱۲۵

پورابراهیم (۱۳۹۶) کاربرد نظریه آمیختگی مفهومی (فترنر و فوکونیه، ۲۰۰۰) را در مفهوم‌سازی «شهادت» در شعر پایداری بررسی کرده و دریافته است که این مفهوم با مفاهیمی از قبیل پرواز، غروب، برگریزان و رویش تلفیق شده و در نتیجه مفاهیم آمیخته‌ای خلق شده که بیانگر اعتلا و جاودانگی شهید در جهان پس از مرگ است.

علیزاده و روحی کیاسر (۱۳۹۷) با هدف پاسخ به این سؤال، که در اشعار دفاع مقدس کدام مفاهیم انتزاعی و عاطفی مورد توجه شاعران قرار گرفته و آنان از چه حوزه‌های مبدئی برای بیان این مفاهیم انتزاعی بهره برده‌اند به بررسی استعاره‌های مرتبط با سه موضوع شهادت، عشق و ایمان در منتخبی از مجموعه‌های شعر جنگ پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی است که برای سه مفهوم یادشده، بیشترین استفاده استعاری از الگوهای انسان‌انگاری، جسم‌انگاری و گیاه‌انگاری صورت گرفته است؛ این در حالی است که الگوی جانورانگاری فقط در برخی از استعاره‌های فرعی یافت می‌شود؛

مانند «شهید پرنده است».

پورنوروز (۱۳۹۸) استعاره‌های مفهومی به کاررفته برای بیان مفهوم «جنگ» را در اشعار شاعران زن و مرد دفاع مقدس بررسی کرده است. داده‌های پژوهش شامل ۶۰ شعر بوده است که در مجموع ۵۶۶ عبارت استعاری از آنها استخراج شده است. یافته‌های پژوهش حاکی است که شاعران برای بیان مفهوم شهادت از استعاره‌های مفهومی متعددی استفاده کرده‌اند که عبارت است از: «شهادت انسان است»؛ «شهادت چشمه است»؛ «شهادت عطر است»؛ «شهادت شهر/مکان است»؛ «شهادت ساختمان است»؛ «شهادت قبا است»؛ «شهادت صلا است»؛ «شهادت دعا است»؛ «شهادت شعر است». بر اساس یافته‌های این پژوهش برای پیام مفهوم شهید نیز استعاره‌های گوناگونی در اشعار شاعران دفاع مقدس به کار رفته است: «شهید گل است»؛ «شهید زنده است»؛ «شهید رود است»؛ «شهید پرنده است»؛ «شهید باران است»؛ «شهید درخت است»؛ «شهید شبنم است»؛ «شهید آفتاب است» و «شهید گیاه است».

۳. چارچوب نظری

یکی از مهمترین موضوعات و مباحثی که در کانون توجه معناشناسان شناختی قرار دارد، «استعاره» است. زبان‌شناسان شناختی با این نظر لیکاف و جانسون (۱۹۸۰)، لیکاف (۱۹۸۷، ۱۹۹۳) و جانسون (۱۹۸۷) موافقت که استعاره را یکی از مؤلفه‌های ضروری برای مقوله‌بندی جهان و فرایندهای تفکر انسان می‌دانند. استعاره‌ها در سنت مطالعات ادبی، مهمترین صورت زبان آرایه‌ای به شمار می‌آمده است. عقیده بر این است که پیچیده‌ترین شکل استعاره‌ها در زبان ادبی و شعر تجلی پیدا می‌کند (سعید، ۲۰۱۶: ۳۵۷ و ۳۵۸). نظریه استعاره مفهومی (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰؛ لیکاف، ۱۹۸۷، ۱۹۹۳) استعاره را نه فقط یکی از صناعات ادبی و نه تنها مخصوص زبان، بلکه آن را فرایندی شناختی و مفهومی می‌داند که در نظام شناخت و فرایندهای درک و تفکر انسان نقش و جایگاه ضروری دارد. در همین رابطه، کووچش (۲۰۱۰: ۷۳) اشاره می‌کند که استعاره‌ها نه تنها در گفتار روزمره بلکه در بیشتر واقعیت‌های غیرزبانی زندگی انسان نیز تجلی دارد و رد پای استعاره‌ها را می‌توان در بسیاری از ابعاد زندگی اجتماعی، هنری، روانی، عقلانی و فرهنگی انسان مشاهده کرد.

به باور کووچش (۲۰۱۸: ۱۲۵) تعریف استاندارد استعاره مفهومی این است: «استعاره مفهومی مجموعه‌ای از تناظرهای نظام‌مند یا نگاشتها بین دو حوزه تجربه است». این

_____ مفهوم‌سازی استعاری «مرگ» در ادبیات دفاع مقدس (مطالعه موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

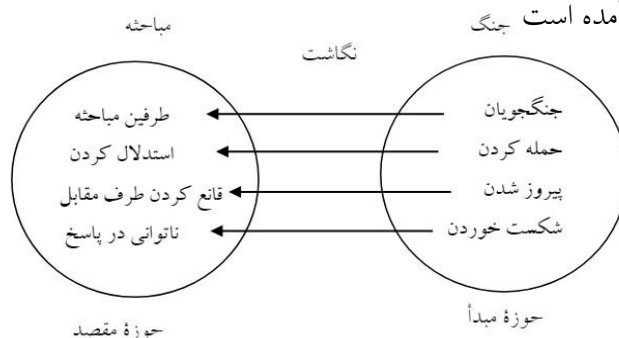
تعریف فنی‌تر از تعریف لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) است که استعاره مفهومی را «درک یک حوزه بر اساس حوزه دیگر» می‌دانند. بنابراین در مطالعه استعاره‌ها سه مفهوم کلیدی وجود دارد: حوزه مبدأ، حوزه مقصد، نگاشت مفهومی. حوزه مبدأ آن حوزه مفهومی است که به واسطه آن حوزه دیگر را درک و بیان می‌کنیم. حوزه‌ای که به کمک حوزه مبدأ درک و بیان می‌شود، حوزه مقصد نام دارد. نگاشت مفهومی (یا نگاشت استعاری) تناظری است که بین حوزه مبدأ و حوزه مقصد برقرار می‌شود.

کووچش (۲۰۱۰) استعاره‌های مفهومی را در مقابل استعاره‌های زبانی قرار می‌دهد. هر استعاره زبانی، یعنی هر عبارت استعاری که در زبان گفتار یا نوشتار تجلی می‌یابد بر وجود استعاره‌ای مفهومی دلالت می‌کند که در نظام تفکر اهل آن زبان شکل گرفته است؛ برای مثال، عبارتهای استعاری زیر که در زبان فارسی یافت می‌شود همگی بر وجود استعاره مفهومی «مباحثه، جنگ است» دلالت می‌کند:

- ادعاهای تو غیرقابل دفاع است.
- او به نقاط ضعف استدلال حمله کرد.
- استدلالش را در هم کوبیدم.
- او را شکست دادم (مثالها از هاشمی، ۱۳۸۹).

در این مثالها، وجود عبارتهایی مانند «غیرقابل دفاع»، «حمله کردن»، «در هم کوبیدن» و «شکست دادن» حاکی واقعیت است که ما مباحثه را به مثابه جنگ در نظر می‌گیریم و از مفاهیم و اصطلاحات مربوط به حوزه جنگ برای سخن گفتن در مورد «مباحثه» استفاده می‌کنیم. بنابراین در اینجا «جنگ» حوزه مبدأ و «مباحثه» حوزه مقصد استعاری است. بین عناصر و مؤلفه‌های این دو حوزه چندین نگاشت استعاری برقرار می‌شود که در

شکل ۱ به تصویر درآمده است جنگ

شکل ۱. نگاشت‌های استعاری بین حوزه مبدأ و مقصد در استعاره «مباحثه جنگ است».

۴. روش پژوهش و خلاصه رمان

این پژوهش از لحاظ روش‌شناسی، پیکره‌بنیاد است که داده‌های آن از متن کتاب «من زنده‌ام» (آباد، ۱۳۹۳) استخراج شده است. به منظور شناسایی استعاره‌های مفهومی و حوزه‌های مبدأ در آنها باید ابتدا استعاره‌های زبانی در متن شناسایی و تحلیل، و سپس استعاره‌های مفهومی زیربنایی آنها استخراج و بررسی شود. بنابراین، تمام متن کتاب از ابتدا تا انتها مطالعه، و همه عبارتهای زبانی شناسایی شد که به‌طور استعاری مفهوم مرگ یا شهادت را بیان می‌کرد. سپس این عبارتهای زبانی، که آنها را اصطلاحات استعاره‌های زبانی می‌نامند (کووچش، ۲۰۱۰) بر اساس حوزه مبدأ دسته‌بندی و تحلیل شد.

رمان «من زنده‌ام» (۱۳۹۳) روایت دختری هفده‌ساله از خانواده‌ای پرجمعیت از دیار آبادان است که آغاز جنگ تحمیلی به عنوان یکی از نیروهای جوان هلال احمر خدمت می‌کرده است. این دختر، که معصومه آباد نام دارد در زمان آغاز حملات هوایی رژیم بعث به شهر آبادان، مجبور به انتقال کودکان به شهر شیراز می‌شود و در راه برگشت و در همان روزهای ابتدایی جنگ به اسارت درمی‌آید. وی به همراه شمسی بهرامی، فاطمه ناهیدی و حلیمه آزموده بیش از چهل ماه در زندان رژیم بعث محبوس بوده است. چهار نفر با تفکرات و سلايق مختلف که همراهی چهارساله، آنان را در مقابل همه چیز همدل و همزبان کرد. معصومه آباد بعد از آزادی و بازگشت به وطن تصمیم می‌گیرد برای حفظ میراث گرانبهای هشت سال دفاع مقدس دست به قلم شود و خاطرات خود را به رشته تحریر درآورد. این کتاب توسط انتشارات بروج در ۵۵۲ صفحه به چاپ رسیده است. کتاب شامل هشت فصل روایتگر روزهای زندگی نویسنده آن از کودکی تا زمان آزادیش از اسارت است. فصلهای کتاب عبارت است از: کودکی؛ نوجوانی؛ انقلاب؛ جنگ و اسارت؛ زندان الرشید بغداد؛ انتظار؛ اردوگاه موصل و عنبر؛ عکس و اسناد. این کتاب تا کنون بیش از ۲۰۰ بار تجدید چاپ شده است. گفتنی است که معصومه آباد طی سالهای ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ نماینده مردم تهران در شورای شهر بوده است.

۵. تحلیل داده‌ها: مفهوم‌سازی استعاری «مرگ»

از همان آغاز تولد هیچ چیزی به اندازه مرگ برای ما انسانها قطعی و اجتناب‌ناپذیر نیست. ما انسانها بدون تردید تنها موجوداتی هستیم که می‌توانیم درباره مرگ خود

_____ مفهوم‌سازیِ استعاره‌ی «مرگ» در ادبیات مقدس (مطالعه‌ی موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

بیندیشیم و تأمل کنیم. در حقیقت، مرگ یکی از محدود موضوعاتی است که جهان‌شمول است و دغدغه‌ی همه‌ی افراد در سراسر جهان به شمار می‌آید. در طول تاریخ بشر، پدیده‌ی مرگ بر نظم‌بخشی و معنابخشی به زندگی تأثیر مهمی داشته و به همین دلیل در بسیاری از (و شاید در همه‌ی) باورها و رفتار دینی و مذهبی انسانها نقش محوری و مرکزی داشته است. مرگ در اسطوره‌شناسی، هنر، ادبیات، علوم و فلسفه نیز نقش برجسته‌ای دارد (جیمز، ۲۰۰۹: ۱). در بحبوحه‌ی جنگ یا در دوران اسارت در زندانها و اردوگاه‌های دشمنی بیرحم مانند رژیم بعث عراق، مرگ برجستگی و جلوه‌ای ویژه پیدا می‌کند و افراد درگیر در جنگ یا اسارت تجربه‌ای ملموس و منحصربه‌فرد از این پدیده کسب می‌کنند. اینجاست که استعاره‌ها به یاری انسان می‌آیند و او را قادر می‌سازند تا مرگ را بر اساس دیگر حوزه‌های تجربی مفهوم‌سازی و بیان کند که در طول حیات خود با آنها روبه‌رو بوده است.

در ادامه‌ی این بخش به بررسی استعاره‌های مفهومی مرتبط با حوزه‌ی مفهومی «مرگ» در داستان «من زنده‌ام» (آباد، ۱۳۹۳) خواهیم پرداخت تا با کشف و بررسی این استعاره‌ها بتوانیم دریابیم که نویسنده‌ی این داستان، که چهار سال از دوران جوانی خود را در دشوارترین شرایط در اسارت نیروهای عراقی سپری کرده است به مرگ چه نگاهی دارد و این پدیده‌ی شگفت‌انگیز و هولناک را چگونه مفهوم‌سازی و بیان می‌کند. همان‌طور که خواهیم دید، نویسنده از حوزه‌های مفهومی متعدد و گوناگونی شامل پدیده‌های طبیعی، بیماری، نوشیدنی، سفر، مبارزه، مدرسه، سرگرمی و هم‌چنین از سازوکارهای شناختی انسان‌پنداری^۵، حیوان‌پنداری و شی‌انگاری که همگی بر استعاره مبتنی است برای بیان مفهوم مرگ استفاده کرده است.

مرگ، نزول آسمانی است.

یکی از مفاهیمی که در رمان «من زنده‌ام» برای بیان استعاره‌ی مرگ به کار رفته، نزول آسمانی است که در این مثال مشاهده می‌شود:

۱- از زمین و آسمان مرگ بر شهر می‌بارید (ص ۱۴۳).

در این مثال، نویسنده مرگ را چونان نزول آسمانی در نظر گرفته است که بر شهر می‌بارد. وی با این مفهوم‌سازی استعاره‌ی فراوانی و شیوع پدیده‌ی مرگ را به‌صورت ضمنی بیان کرده است؛ یعنی گویی مرگ چیزی است که در حجم زیاد از آسمان

می بارد. بنابراین در اینجا با استعاره «مرگ، نزول آسمانی است» روبه رو هستیم. البته از آنجا که نزولات آسمانی غالباً بر باران و برف دلالت می کند و اینها پدیده‌هایی طبیعی است، مثال ۱ را می توان ذیل استعاره «مرگ، پدیده‌ای طبیعی است»، نیز قرار داد که در سه مثال زیر تجلی یافته است:

مرگ، پدیده‌ای طبیعی است.

مفاهیم مربوط به طبیعت و پدیده‌های طبیعی در مفهوم‌سازیهای استعاری نقش مهمی دارد؛ چرا که ما انسانها به دلیل ارتباط و آشنایی نزدیکی که با طبیعت داریم، عناصر طبیعت و پدیده‌های طبیعی را یکی از حوزه‌های مفهومی غنی برای بیان مفاهیم استعاری می‌دانیم. در رمان «من زنده‌ام» مواردی از کاربرد حوزه مبدأ طبیعت را برای بیان مفهوم مرگ می‌توان یافت که در زیر مثالهایی از آن ارائه شده است:

۲- تا لب پرتگاه می‌روید اما پرت نمی‌شوید (ص ۲۶۲).

۳- تا اعماق دریا می‌روید اما غرق نمی‌شوید (ص ۲۶۲).

۴- در شعله‌های آتش می‌افتید اما نمی‌سوزید (ص ۲۶۲).

در این مثالهای از سه پدیده طبیعی مختلف برای بیان مفهوم مرگ استفاده شده است. در این مثالها، سه مفهوم «پرتگاه»، «دریا» و «آتش» به‌طور استعاری بر اسارت دلالت می‌کند و مفاهیم «پرت شدن»، «غرق شدن» و «سوختن» بیانگر مفهوم مردن است.

مرگ، بیماری است.

حوزه مفهومی «سلامت و بیماری» یکی از حوزه‌های غنی و نسبتاً پرکاربرد برای بیان استعاری مفاهیم گوناگون است که نویسنده رمان «من زنده‌ام» از آن برای مفهوم‌سازی مرگ استفاده کرده است. مثالهایی از این نوع مفهوم‌سازی در این جمله‌های قابل مشاهده است:

۵- مگر نمی‌دانند مرگ، بیماری همه‌گیر اردوگاه اسیران است. مگر نمی‌دانند نسخه پزشکان، شلاق روزانه به همراه زندان انفرادی است (ص ۴۲۱).

۶- مرگ بیماری واگیری است که به جان اردوگاه افتاده (ص ۵۰۵).

در هر دو مثال، مرگ بیماری واگیری است که اسیران را مبتلا کرده است. در این مثالها و بویژه در مثال اول، چندین نگاشت استعاری بین مؤلفه‌های حوزه بیماری و

_____ مفهوم‌سازیِ استعاره‌ی «مرگ» در ادبیاتِ دفاع مقدس (مطالعه‌ی موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

مفاهیم مرتبط با مرگ و اسارت برقرار شده که عبارت است از:

بیماری ← مرگ ← بیمار ← اسیران ← نسخه‌ی پزشکی ← شلاق و سلول انفرادی

در نگاشت استعاره‌ی بین نسخه‌ی پزشکی از یک سو و شلاق و سلول انفرادی از سوی دیگر، تناقضی آشکار به چشم می‌خورد که نویسنده، عامدانه و به کمک آن سعی کرده است شقاوت و قساوت نیروهای عراقی را به تصویر بکشد. ما طبق تجربه و دانشی که از حوزه‌ی سلامت و پزشکی داریم، می‌دانیم که هدف پزشک درمان و بهبود بیمار است. او نسخه‌ای را می‌نویسد که بیمار را به سلامتی برساند؛ اما در اینجا نویسنده نسخه‌ی پزشکی را با شلاق و سلول انفرادی متناظر ساخته و این معنای ضمنی را منتقل کرده است که هدف پزشکان عراقی نه تنها سلامت و آسایش اسیران نبوده بلکه رنج و آزار هر چه بیشتر آنان بوده است. بنابراین، می‌بینیم که نویسنده به کمک استعاره‌ی «مرگ، بیماری است»، اوج بیرحمی و رفتار غیرانسانی نیروهای عراقی (چه زندانبان و چه پزشک) را به تصویر کشیده است.

مرگ، شربت است.

استعاره‌ی «مرگ نوشیدنی گواراست» یکی از استعاره‌های پرکاربرد در گفتمان شهادت است (مانند معروف، ۱۳۹۵) که از طریق آن بین مفهوم شهادت از یک سو و شربت یا شراب از سوی دیگر، نگاشت استعاره‌ی برقرار می‌شود. چنانکه معروف (۱۳۹۵) می‌گوید تأثیر شهادت بر انسان، مثل تأثیر شراب است. شهادت شرابی است که انسان را از خود بیخود می‌کند. همین نتیجه‌گیری را در مورد مرگ به‌طور کلی نیز می‌توان مطرح کرد؛ زیرا انسان با مرگ از قید و بند تن و نفس‌رهایی می‌یابد و درواقع از خود بیخود و رها می‌شود. در مثال ذیل، مرگ به‌مثابه جرع‌ای گوارا مفهوم‌سازی شده که نویسنده آماده‌ی نوشیدن آن شده است.

۷- گویی مرگ گواراترین جرع‌ای بود که قرار بود در حلقمان ریخته شود (ص ۳۴۴).

در اینجا، گوارا بودن مرگ برای نویسنده و دیگر اسیران می‌تواند از دو جهت باشد: یکی اینکه آنها مرگ در اسارت را شهادت در راه خدا، و راه رسیدن به لقاءالله می‌دانند و به همین دلیل در نظر آنان گوارا و دلپذیر است. دوم اینکه، مرگ را سبب رهایی از رنج و سختی‌هایی می‌دانند که در دوران اسارت بر آنان تحمیل می‌شود و در نتیجه برایشان گواراست. در این عبارت استعاره‌ی، سه نگاشت استعاره‌ی نهفته که عبارت است از:

نوشیدنی گوارا: مرگ نوشنده جرعه: اسیر دهنده جرعه: نیروهای عراقی
 فعل مجهول «ریخته شود» نشان می‌دهد که یک فاعل پنهانی در جمله هست و او
 کسی است که جرعه مرگ را در کام اسیران می‌ریزد. این فاعل پنهان در واقع زندانبانان
 و نیروهای عراقی هستند که با شکنجه اسیران، آنها را به سوی مرگ می‌برند.

مرگ، سفر است.

همان‌طور که فورسویل (۱۹۹۶: ۲۳) اشاره می‌کند، مفهوم «سفر» کاملاً ساختارمند است؛
 چرا که عناصر و مؤلفه‌های متعددی دارد که آنها را می‌توان به حوزه‌های مقصد نگاشت
 داد. برخی از مهمترین مؤلفه‌های سفر عبارت است از: مسیر، مسافر، وسیله حمل و
 نقل، تأخیر، توقف‌های بین راه، هزینه‌ها، موانع احتمالی، خطرهای غیره. استعاره سفر
 یکی از مهمترین و پرکاربردترین استعاره‌های مفهومی است که در کتاب «من زنده‌ام»
 برای بیان مفهوم مرگ به کار رفته است. در ادامه، مثالهایی از این استعاره بررسی
 می‌شود:

۸- ما داریم پیش خدا می‌رویم یا خدا پیش ما آمده است؟ خدا سر جایش است، ما
 داریم به او نزدیک می‌شویم (ص ۲۴۴).

در اینجا با استعاره «مرگ سفر است»، روبه‌رو هستیم که در آن اسیران مسافر هستند
 و به سوی خداوند، یعنی مقصد سفر، در حرکتند. در این جمله، نویسنده خود و
 هم‌سلولی‌هایش را مسافرانی در نظر گرفته است که در حالت سفر به سوی خدا هستند
 و لحظه‌لحظه به او نزدیک می‌شوند. نگاشتهای استعاری در اینجا عبارت است از:

مسافر ← اسیر سفر ← مرگ مقصد ← خدا

مرگ، مسیر است.

استعاره «مرگ مسیر است»، یکی دیگر از استعاره‌ها برای بیان مفهوم مرگ است. این
 استعاره با استعاره قبلی، یعنی «مرگ سفر است» ارتباط نزدیکی دارد که در آن مرگ،
 مسیری مفهوم‌سازی می‌شود که افراد (در اینجا، نویسنده کتاب و هم‌سلولی‌هایش) در
 آن مسیر حرکت می‌کنند تا سرانجام به نقطه پایان، یعنی مردن یا شهادت برسند. در
 مثالهای ذیل تجلی استعاره مفهومی «مرگ، مسیر است» را می‌توان دید:

۹- این میل به آزادی و زندگی بود که راه مرگ را پیش پای من می‌گذاشت (ص ۳۴۲).

۱۰- این راه را می‌رفتیم تا به انتهای جاده مرگ برسیم (ص ۳۴۴).

_____ مفهوم‌سازیِ استعاری «مرگ» در ادبیاتِ مقدس (مطالعهٔ موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

۱۱- این راه راه شعر و شعار نیست بلکه راه خون و شهادت است (ص ۱۵۳).
در مثالهای ۹ و ۱۰، عبارتهای «راه مرگ» و «جادهٔ مرگ» نشان می‌دهد که مرگ مسیری است که افراد آن را طی می‌کنند تا به انتهای آن برسند. در مثال ۱۱ نیز شهادت همچون مسیری قلمداد شده است که فرد آن را می‌پیماید. بنابراین در سه مثال یادشده سه نگاشت استعاری اصلی را می‌توان یافت:

ره‌نورد/مسافر ← اسیر جاده/راه/مسیر ← مرگ انتهای مسیر ← مردن/شهادت

مرگ، مقصد است.

در تحلیلها ملاحظه شد که مرگ می‌تواند گاهی چونان سفر در نظر گرفته شود و گاهی به منزله مسیر که در واقع یکی از مؤلفه‌های حوزهٔ مفهومی سفر است. در مثالی که در زیر آمده است، نویسنده مرگ را چونان مقصد و نقطهٔ پایان مسیر یا سفر مفهوم‌سازی کرده است:

۱۲- می‌دانی آمار یعنی چه؟ یعنی یک قدم مانده به مرگ (ص ۵۱۷).

۱۳- تا مطمئن شوم او اولین نفر از چهار دختر اسیر نیست که به نقطهٔ پایان رسیده است. نمی‌خواستم که من شاهد این سفر پرماجرا باشم (ص ۳۴۵).

در مثال ۱۲، عبارت «یک قدم مانده به مرگ» نشان می‌دهد که نویسنده، مرگ را نقطهٔ پایانی دانسته است که هنگام آمارگیری (یعنی سرشماری اسیران همراه با تنبیه)، فرد در یک قدمی آن قرار می‌گیرد و ممکن است زیر شکنجهٔ نیروهای عراقی به آن نقطهٔ پایان برسد. در مثال ۱۳ نیز، مرگ «نقطهٔ پایان» یا همان مقصد سفر قلمداد شده است و از این رو در این دو مثال با استعارهٔ «مرگ مقصد است» روبه‌رو هستیم. از آنجا که «مقصد» یکی از مؤلفه‌های حوزهٔ مفهومی «سفر» است، استعارهٔ «مرگ مقصد است»، زیرمجموعه‌ای از استعارهٔ «مرگ سفر است» به شمار می‌رود.

مرگ، شیء باارزشی است.

یکی از فرایندهای شناختی که بر اساس استعاره عمل می‌کند، شیء‌انگاری است که در آن مفاهیم انتزاعی همانند شیء فیزیکی و ملموس مفهوم‌سازی می‌شود. در رمان «من زنده‌ام» مواردی از شیء‌انگاری را می‌توان مشاهده کرد:

۱۴- راستی مرگ چه ارزان شده بود! (ص ۱۲۸)

۱۵- امروز که مردن و زندگی ارزان است (ص ۱۵۰).

۱۶- اما حالا بهترین سهم را که مرگ بود تو بردی. پس سهم من کو؟ تو مرگ را توی هوا قاپیدی؟ (ص ۳۴۶)

صفت‌های «ارزان» و «گران»، که بیانگر ارزش مادی هستند برای توصیف اشیا و کالاهای عینی به کار می‌رود. در مثالهای ۱۴ و ۱۵، صفت «ارزان» به مرگ نسبت داده شده و بیانگر این واقعیت است که مرگ چونان شیء یا کالایی مفهوم‌سازی شده است که به دلیل ارزان بودن براحتی در همه جا یافت می‌شود. معنای ضمنی این عبارتها این است که مرگ به فراوانی و براحتی انسانها را در بر می‌گیرد. در مثال ۱۶ برای مفهوم‌سازی مرگ از عبارت «بهترین سهم» استفاده شده است که نشان می‌دهد نویسنده مرگ را شیئی باارزش قلمداد، و آرزو کرده است کاش این سهم از آن او می‌شد. علاوه بر این مثالها در مواردی نیز مشاهده می‌شود که نویسنده «مرگ» را دارای رنگ و بو دانسته است؛ مانند نمونه‌های زیر:

۱۷- مرگ و زندگی برایشان یک رنگ داشت (ص ۱۴۵).

۱۸- به هر طرف نگاه می‌کردم نه بوی مرگ می‌داد نه بوی زندگی (ص ۳۴۶).

نسبت دادن رنگ و بو به «مرگ»، که پدیده‌ای غیرمادی و انتزاعی است، مستلزم این است که آن را چونان شیء یا ماده فیزیکی در نظر بگیریم تا بتوانیم آن را دارای رنگ، بو، مزه و دیگر ویژگیهای فیزیکی قلمداد کنیم. بنابراین در این مثالها نیز با استعاره‌ای از نوع شیء‌انگاری روبه‌رو هستیم. البته شاید بتوان این دو مثال را بر اساس حس‌آمیزی نیز توضیح داد. حس‌آمیزی نوعی نگاشت استعاری میان دو یا چند حس است؛ یعنی فرایندی که در آن دو یا چند حس با هم آمیخته می‌شود. در این فرایند، انگیخته شدن هر حس مانند بینایی یا بویایی، ناخودآگاه به تجربه یک یا چند حس دیگر منجر می‌شود (بهنام، ۱۳۸۹)؛ برای مثال، عبارتهای نگاه سرد، رنگ گرم، سکوت سنگین و گفتار شیرین همگی حاوی حس‌آمیزی است.

مرگ، مشق است.

حوزه مفهومی «مدرسه» به سبب داران بودن مؤلفه‌ها و روابط گوناگون، یکی از حوزه‌های مفهومی غنی است که نویسنده در مواردی از آن برای مفهوم‌سازی مرگ استفاده کرده است.

۱۹- شهادت، مشق شد و معلم، فرمانده و دانش‌آموز و دانشجو شهید شدند (ص ۱۲۰).

۲۰- تو داشتی مرگ را مشق می‌کردی و ما مشق‌های تو را خط می‌زدیم (ص ۳۷۹).

_____ مفهوم‌سازیِ استعاری «مرگ» در ادبیاتِ دفاع مقدس (مطالعهٔ موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

در مثال ۱۹، سه نگاشت مفهومی روشن میان مؤلفه‌های حوزهٔ مفهومی «مدرسه» با مؤلفه‌های جنگ، که یکی از آنها شهادت است، برقرار شده است. این نگاشتها عبارت است از:

مشق ← شهادت فرمانده ← معلم شهید ← دانش‌آموز و دانشجو
در مثال ۲۰ نیز استعارهٔ مفهومی «مرگ، مشق است» بازتاب یافته است.

مرگ، حریف است.

مرگ می‌تواند همانند حریف مفهوم‌سازی شود که انسان برای زنده ماندن باید با آن مبارزه کند؛ مانند مثال زیر:

۲۱- دیگر نیاز نبود که با مرگ دست و پنجه نرم کنیم (ص ۳۵۳).

در این مثال، عبارت «دست و پنجه نرم کردن» به معنای مبارزه کردن و بر وجود استعارهٔ «مرگ حریف است»، دلالت می‌کند. همان‌طور که در میدان مبارزه، حریف می‌کوشد طرف مقابل خود را شکست دهد و او را از پا درآورد، مرگ نیز می‌خواهد انسان را شکست دهد و او را از زندگی ساقط کند. استعار «مرگ حریف است» درواقع زیرمجموعه‌ای از استعارهٔ «مرگ انسان است» به شمار می‌آید که در ادامه به معرفی نمونه‌های بیشتری از آن می‌پردازیم.

مرگ، انسان است.

۱۳۵ استعارهٔ مرگ انسان است حاصل فرایندی به نام انسان‌پنداری (یا شخصیت‌بخشی) است که در آن مفاهیم انتزاعی و غیرانتزاعی می‌تواند به‌صورت استعاری همانند انسان بیان شود؛ به عبارتی دیگر، ویژگیها، انگیزه‌ها، تمایلات یا احساسات انسانی به موجودی غیرانسانی نسبت داده می‌شود (اپلی و همکاران، ۲۰۰۷). در این مثالها مواردی از انسان‌پنداری مرگ را می‌توان دید:

۲۲- من از اینکه در نوبت هم‌آغوشی با مرگ نشسته بودم خوشحال بودم (ص ۳۴۶).

۲۳- حالا همه با هم همسفر مرگ شده بودیم (ص ۳۴۷).

۲۴- من شجاعانه به استقبال مرگ رفته بودم (ص ۳۴۹).

۲۵- هرچند وقت یک بار بعثی‌ها اسرایی را که انگشت مرگ به آنها نشانه می‌رود به اتاق شکنجه می‌برند. (ص ۵۰۵).

در همهٔ مثالهای ۲۲ تا ۲۵ مرگ همانند انسان مفهوم‌سازی شده است که می‌توان با

او هم آغوش شد (مثال ۲۲)؛ با او همسفر شد (مثال ۲۳)؛ به استقبال او رفت (مثال ۲۴) یا دارای انگشتی باشد که به سوی کسی اشاره کند (مثال ۲۵). ما انسانها ادراک و شناخت درونی زیادی از خویشتن و ویژگیها و حالات و رفتار خود داریم و به همین دلیل از این دانش در مفهوم‌سازیهای استعاره‌ی بیشترین بهره را می‌بریم. نویسندگان در مثالهای یادشده از این ادراک و دانش خود استفاده کرده و مفاهیمی همچون احساس مرگ کردن و قریب‌الوقوع بودن آن را با مفاهیم استعاره‌ی هم آغوش و همسفر بودن بیان کرده است. وی همچنین مفهوم آماده پذیرش مرگ بودن را با عبارت «به استقبال رفتن» و مفهوم گزینش اسیران را توسط سربازان عراقی به منظور شکنجه با مفهوم انگشت اشاره مرگ بازنمایی کرده است.

مرگ، حیوان است.

حوزه مفهومی حیوانات یکی از حوزه‌های مبدأ پرکاربرد در مفهوم‌سازیهای استعاره‌ی است. نویسندگان در یک مورد برای مفهوم‌سازی مرگ از حوزه مبدأ حیوانات استفاده کرده و مرگ را همانند ماری در نظر گرفته که چنبره زده و فرد را در چنبره خود گرفتار کرده است.

۲۶- گویی در چمبره مرگ افتاده بود (ص ۳۴۷).

در اینجا با استعاره «مرگ مار است» روبه‌رو هستیم که زیرمجموعه‌ای از استعاره «مرگ حیوان است» به شمار می‌آید و آن نیز به نوبه خود زیرمجموعه‌ای از استعاره «مرگ موجود زنده است» به شمار می‌آید که حاصل فرایند جاندارپنداری^۶ است. جاندارپنداری (یا جانبخشی) نوعی استعاره و فرایند مفهوم‌سازی است که کاربرد آن سبب زیبایی کلام می‌شود. در جاندارپنداری، ویژگیها و رفتارهای موجود زنده به موجودی غیرجاندار نسبت داده می‌شود (اپلی و همکاران، ۲۰۰۷).

مرگ، رمز پیروزی است؛ مرگ، پاداش است.

نویسنده رمان، گاه مرگ یا به تعبیر اسلامی آن، شهادت را رمز پیروزی و مزد جهاد دانسته است؛ مانند

۲۷- شهادت رمز پیروزی ما و مزد جهاد فی سبیل الله است (ص ۴۹۶).

در این مثال کوتاه با چهار استعاره مفهومی روبه‌رو می‌شویم که عبارت است از: (۱) «اسارت جنگ است». (۲) «شهادت رمز پیروزی در جنگ است». (۳) «اسارت جهاد است».

_____ مفهوم‌سازیِ استعاری «مرگ» در ادبیاتِ دفاع مقدس (مطالعهٔ موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

(۴) «شهادت مزد جهاد است».

نویسنده بر اساس دو استعارهٔ مفهومی نخست، رنجهای دوران اسارت را همچون جنگی قلمداد کرده است که طرف مقابل آن زندانبانان عراقی هستند و رمز پیروزی در این جنگ جز شهادت نیست. دلیل اینکه نویسنده شهادت را رمز پیروزی قلمداد می‌کند در جهان‌بینی اسلامی او ریشه دارد که شهادت را راه رسیدن به لقاءالله می‌داند که آرزوی هر مجاهدی است که در راه خدا به مبارزه برمی‌خیزد. بر اساس استعاره‌های مفهومی سوم و چهارم، نویسنده تحمل رنجهای دوران اسارت را جهاد در راه خدا می‌داند و در نتیجه شهادت را مزد این جهاد در نظر می‌گیرد که بهترین راه برای رسیدن به خداست.

مرگ، کلید بهشت است.

در فرهنگ اسلامی، که نویسنده کتاب به اذعان خودش در دامان آن پرورش یافته، شهادت کلیدی است که با آن می‌توان در بهشت را گشود و وارد آن شد. این استعاره در مثال زیر از زبان یکی از زندانبانان عراقی و خطاب به نویسنده در زمان اسارت انعکاس یافته است:

۲۸- شما که کلید بهشت را دارید پس چرا نماز می‌خوانید؟ (ص ۲۳۹)

مرگ، خاموشی است.

نویسندهٔ رمان از حوزهٔ مفهومی شمع نیز برای بیان استعاری مفهوم مرگ استفاده کرده است. در مثال زیر تجلی استعارهٔ مفهومی «مرگ، خاموشی است» را می‌توان مشاهده کرد:

۲۹- مثل شمعی که در پناه باد می‌سوزد تا به انتها برسد و محو شود به خاموشی نزدیک می‌شدیم و شاهد زوال یکدیگر بودیم (ص ۳۲۹).

در اینجا با یک استعارهٔ ساختاری^۷ غنی روبه‌رو هستیم که در آن هم مفهوم اسارت و هم مفهوم مرگ به واسطهٔ مفاهیم مرتبط با شمع بیان شده است. در استعاره‌های ساختاری، که نوع خاصی از استعاره‌های مفهومی است (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰)، حوزهٔ مبدأ ساختار معرفتی نسبتاً غنی برای شناسایی حوزهٔ مقصد است (کووچش، ۲۰۱۰: ۶۲). در این استعاره حداقل چهار نگاشت مفهومی به این شرح وجود دارد:

شمع ← اسیر باد ← رنج اسارت سوختن ← بی‌رمق شدن خاموشی ← مرگ

بنابراین، ملاحظه می‌شود که خاموشی شمع بیانگر مفهوم مرگ است. از آنجا که شمع بتدریج می‌سوزد و آب می‌شود، مرگ اسیران گرفتار در رنج اسارت نیز مرگی تدریجی است. نویسنده به کمک این نگاشتهای استعاری بخوبی رنج و سختی دوران اسارت و مرگ تدریجی برخی اسیران را به تصویر کشیده است.

مرگ، سرگرمی است.

در یک مورد مشاهده می‌شود که نویسنده، مرگ را سرگرمی در نظر گرفته است که خودش و دیگر اسیران به آن مشغولند.

۳۰- می‌خواستم بگویم سرمان شلوغ است و سرگرم مردمان هستیم (ص ۳۴۶).

مرگ، فرشته است.

سرانجام می‌توان به استعاره «مرگ، فرشته است» اشاره کرد که در این مثال تجلی یافته است:

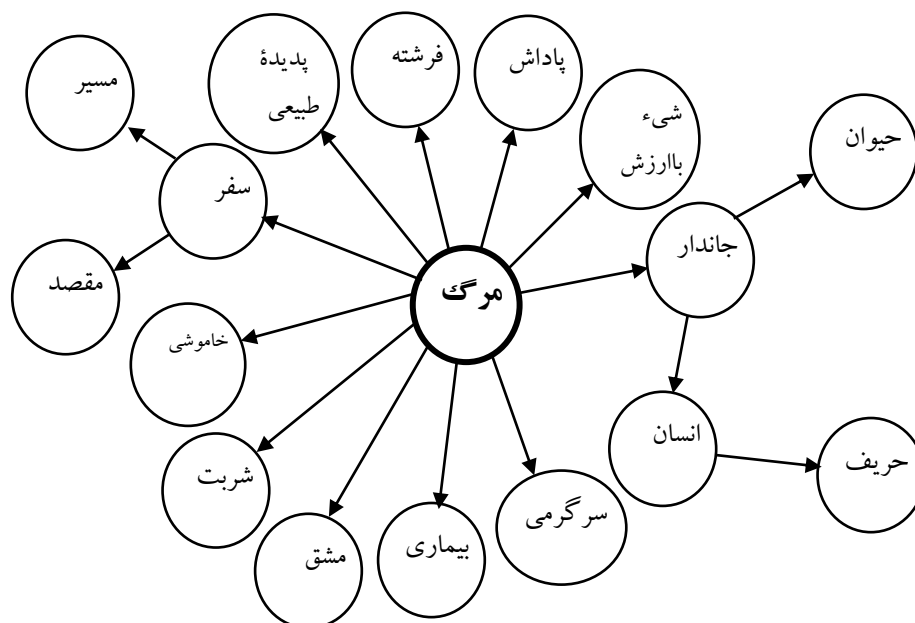
۳۱- جان هدیه گران‌قیمتی است که آن را ذره‌ذره به فرشته مرگ تقدیم می‌کردیم تا به سوی خدا ببرد (ص ۳۴۴).

در این مثال، مرگ همانند فرشته و جان چونان هدیه‌ای گران‌بها مفهوم‌سازی شده است که فرشته این هدیه را از انسان می‌گیرد و آن را به خدا تقدیم می‌کند. بنابراین، مرگ واسطه‌ای است برای انتقال این هدیه (یعنی جان) از انسان به خدا. در این مفهوم‌سازی استعاری چندین نگاشت مفهومی صریح و ضمنی وجود دارد که عبارت است از:

فرشته ← مرگ هدیه ← جان هدیه‌دهنده ← انسان هدیه‌گیرنده ← خدا

بررسی عبارتهای استعاری مربوط به مفاهیم مرگ و شهادت نشان داد که نویسنده برای بیان تجربیات خود از پدیده مرگ در مدت چهار سال اسارت در زندانها و اردوگاه‌های رژیم بعث عراق از استعاره‌های متعددی استفاده کرده است. در شکل زیر همه حوزه‌های مبدأ استعاری به نمایش درآمده است که نویسنده از آنها برای بیان مفهوم مرگ/شهادت استفاده کرده است:

مفهوم‌سازی استعاری «مرگ» در ادبیات دفاع مقدس (مطالعه موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

شکل ۲. حوزه‌های مبدأ استعاری برای مفهوم‌سازی «مرگ» در رمان «من زنده‌ام»

در نمودار، مفهوم «مرگ»، که در مرکز شبکه قرار گرفته، مفهوم مقصد استعاری است و دیگر مفاهیمی که پیرامون این مفهوم قرار گرفته و با پیکان جهتدار به آنها اشاره شده است، مفاهیم مبدأ استعاری است. همان‌طور که در شکل می‌بینیم، نویسنده رمان «من زنده‌ام» از طیف وسیعی از حوزه‌های مبدأ برای مفهوم‌سازی و بیان پدیده مرگ استفاده کرده است. در بعضی از استعاره‌ها مرگ پدیده‌ای مثبت و خوشایند قلمداد شده در حالی که در بعضی دیگر از آنها مرگ پدیده‌ای منفی و ناخوشایند در نظر گرفته شده است؛ برای مثال، استعاره‌های «مرگ نوشیدنی گوارا/شربت است»؛ «مرگ فرشته است»؛ «مرگ شئی باارزش است» و «مرگ پاداش است» آشکارا تصویری مثبت از مرگ در ذهن خواننده می‌آفریند. در مقابل، استعاره‌های «مرگ، حریف است»؛ «مرگ پدیده طبیعی است» و «مرگ خاموشی است» نشان‌دهنده تصویری منفی از مرگ است. استعاره «مرگ، حریف است» زیرمجموعه‌ای از استعاره «مرگ، انسان است» به شمار می‌رود و دو استعاره «مرگ انسان است» و «مرگ حیوان است» درواقع زیرمجموعه‌ای از استعاره

کلاتر «مرگ موجود زنده است» به شمار می‌آید که درواقع حاصل فرایند شناختی جاندارپنداری است.

نویسندهٔ رمان، که چهار سال سخت‌ترین شرایط اسارت را در زندان دشمن تجربه کرده است، درک بسیار ملموس و نزدیکی از پدیدهٔ مرگ داشته است به گونه‌ای که می‌توان این واقعیت را در مفهوم‌سازیهای استعاری متن رمان مشاهده کرد. وی گاه به کمک فرایندهای شناختی انسان‌پنداری، حیوان‌پنداری و شیء‌انگاری، تصویری ملموس و مادی از مرگ ارائه می‌کند که پدیده‌ای ناشناخته و مرموز است و بدین ترتیب خواننده را به درکی روشن‌تر و ملموس‌تر از تجربیات خود در رویارویی با پدیدهٔ مرگ در اوضاع مشقت‌بار دوران اسارت می‌رساند. نویسندهٔ رمان گاه با مفهوم‌سازی مرگ به واسطهٔ مفاهیم مثبت و مطلوب همچون کلید بهشت، فرشته، پاداش و شربت علاوه بر اینکه نگرش دینی خود را به پدیدهٔ مرگ نشان می‌دهد، به خواننده القا می‌کند که (حداقل در شرایط و لحظاتی خاص) نه تنها از این پدیده هراسی نداشته بلکه آمادگی پذیرش آن را داشته و از آن استقبال می‌کرده است. در مواردی نیز با مفهوم‌سازی مرگ چونان حیوان، حریف، بیماری و خاموشی، که مفاهیمی منفی و نامطلوب به شمار می‌آید، رویارویی هراس‌انگیز و رنج‌آور خود را با پدیدهٔ مرگ در شرایط دشوار اسارت بیان کرده است.

با توجه به این استعاره‌های مفهومی می‌توان گفت که بسیاری از مفهوم‌سازیها و تلقی‌هایی که نویسندهٔ رمان از موضوع مرگ دارد نشأت گرفته از نگرش و تفکر ایمانی و تحت تأثیر باورهای اسلامی اوست. در این رابطه می‌توان به استعاره‌های مفهومی «مرگ فرشته است»؛ «مرگ نوشیدنی گوارا است»؛ «مرگ پاداش است» و «مرگ، کلید بهشت است» اشاره کرد که آشکارا در جهان‌بینی اسلامی ریشه دارد و مصداقهای آنها را در آیات قرآن کریم و روایات اسلامی می‌توان یافت. بنابراین، این استعاره‌ها از نوع فرهنگ‌ویژه به شمار می‌آید و تبیین و توجیه آنها نیازمند رجوع به ویژگیهای فرهنگ و جهان‌بینی اسلامی است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد که استعارهٔ «مرگ سفر است» استعاره‌ای جهانی است و با «استعارهٔ زندگی سفر است» ارتباط نزدیکی دارد که یکی از مهمترین استعاره‌های مرتبط با مفهوم زندگی به شمار می‌آید و پژوهشگران بسیاری از جمله لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) و کووچش (۲۰۱۰) به آن اشاره کرده‌اند.

۶. نتیجه‌گیری

هدف پژوهش بررسی چگونگی مفهوم‌سازیِ استعاری «مرگ» در رمان «من زنده‌ام» (آباد، ۱۳۹۳) در چارچوب نظریه استعاره مفهومی (لیکاف، ۱۹۹۳؛ لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰، ۱۹۹۹) بود. برای این منظور، استعاره‌های زبانی متن رمان برای بیان مفاهیم مرگ و شهادت استخراج، و سپس حوزه‌های مبدأ استعاری و نگاشته‌های مفهومی بین حوزه‌های مبدأ و مقصد آنها شناسایی و تحلیل شد. نتایج تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که نویسندۀ رمان برای بیان تجربیات و احساسات خود در زمینه پدیده مرگ از استعاره‌های متعددی استفاده کرده که بر مبنای حوزه‌های مفهومی گوناگونی شامل مدرسه، مبارزه، سرگرمی، سفر، بیماری، پدیده‌های طبیعی، نوشیدنی، پاداش و کلید شکل گرفته است. وی هم‌چنین از سازوکارهای شناختی انسان‌پنداری، حیوان‌پنداری و شیء‌انگاری برای بیان مفهوم مرگ استفاده کرده که همگی بر استعاره مبتنی است.

مقایسه یافته‌های این پژوهش با دیگر پژوهشهایی که درباره مفهوم‌سازی استعاری مفهوم مرگ یا شهادت در آثار دفاع مقدس انجام شده است (مانند معروف، ۱۳۹۵؛ علیزاده و روحی کیاسر، ۱۳۹۷؛ پورنوروز، ۱۳۹۸) نشان می‌دهد که برخی استعاره‌های مفهومی در این آثار بسیار رایج و پرکاربرد است که از آن جمله می‌توان به استعاره‌های «شهادت، انسان است»؛ «شهادت، مسیر است»؛ «شهادت، نوشیدنی گواراست» و «شهادت، پرواز است» اشاره کرد. کاربرد این استعاره‌های مفهومی رایج بیانگر این واقعیت است که در منظومه فرهنگی دفاع مقدس، مفهوم مرگ یا شهادت، بسیار متعالی و ارزشمند به شمار می‌آید و به‌رغم ناشناختگی و هراسی که درباره این مفهوم در اذهان عموم وجود دارد، نویسندگان آثار دفاع مقدس، که خود غالباً زمانی تجربه حضور در جبهه و لمس پدیده مرگ/شهادت را داشته‌اند، تصویری مثبت و خوشایند از آن دارند. این تصور در اعتقادات و باورهای دینی نویسندگان ریشه دارد که شهادت را راهی برای رسیدن به لقاءالله می‌دانند.

همان‌طور که گیبز (۲۰۰۸، ۲۰۱۱) اشاره می‌کند، صدها پژوهش زبانشناختی درباره استعاره در ده‌ها زبان متفاوت انجام شده است که همگی شواهدی در پشتیبانی از اهمیت استعاره‌های مفهومی جسمانی^۸، مانند «زندگی سفر است»، فراهم می‌کنند. در راستای همین خط پژوهشی، نتایج این پژوهش نیز تأییدکننده نقش و اهمیت

استعاره‌های جسمانی در مفهوم‌سازی، درک و بیان مفاهیم انتزاعی همچون مرگ است. مرگ پدیده‌ای پراهمیت، پیچیده و هولناک در زندگی هر انسانی است و از آنجا که پدیده‌ای تجربه‌ناپذیر است، درک و بیان آن بسادگی امکان‌پذیر نیست. بنابراین انسان به‌ناچار برای مفهوم‌سازی مرگ دست به دامن استعاره می‌شود و استعاره‌ها را به خدمت می‌گیرد.

پی نوشت

1. Cognitive Linguistics
2. Conceptual Metaphor Theory (CMT)
3. metaphor
4. metaphorical conceptualization
5. Personification
6. animism
7. Structural metaphor
8. embodied conceptual metaphor

فهرست منابع

- آباد، معصومه؛ (۱۳۹۲) *من زنده‌ام*؛ تهران: انتشارات بروج.
- استاجی، اعظم؛ شریفی، شهلا؛ فراگردی، عصمت و رستمیان، مرتضی؛ (۱۳۹۷) «بررسی استعاره‌های مبتنی بر نام حیوانات در ادبیات دفاع مقدس»؛ *ادبیات پایداری*، د ۱۰، ش ۱۸، ص ۱-۲۴.
- اولیایی، کوثر؛ (۱۳۹۰) *بازتاب جنگ هشت‌ساله در خاطرات زنان ایرانی در دورهٔ پساجنگ بر مبنای رویکرد شناختی لیکاف*؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشتهٔ زبان‌شناسی همگانی. دانشگاه الزهرا. تهران.
- بهنام، مینا؛ (۱۳۸۹) «حس‌آمیزی: سرشت و ماهیت»؛ *پژوهش زبان و ادبیات فارسی*، ش ۱۹، ۱۳۸۹؛ ص ۶۷-۹۲.
- پورابراهیم، شیرین؛ (۱۳۹۶) «کاربست نظریهٔ آمیختگی مفهومی در مفهوم‌سازی شهادت در شعر پایداری»؛ *ادبیات پایداری*، د ۹، ش ۱۷، ص ۶۵-۸۶.
- پورنوروز، مریم؛ (۱۳۹۸) «بررسی استعاره‌های مفهومی در اشعار شاعران زن و مرد دفاع مقدس»؛ *نخستین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه*، شیراز.
- عبدالکریمی، سپیده و پورنوروز، مریم؛ (۱۳۹۵) «بررسی طرحواره‌های تصویری در اشعار شاعران زن و مرد دفاع»؛ *اولین همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم انسانی*.

_____ مفهوم‌سازی استعاری «مرگ» در ادبیات دفاع مقدس (مطالعه موردی: کتاب «من زنده‌ام»)

علیزاده، ناصر و روحی کیاسر، اعظم؛ (۱۳۹۷) «استعاره‌های مفهومی در شعر دفاع مقدس»؛ *ادبیات پایداری*، د ۱۰، ش ۱۸، ص ۲۴۷-۲۶۶.

فراگردی، عصمت؛ (۱۳۹۱) *بررسی استعاره از دیدگاه زبان‌شناسی شناختی در ادبیات داستانی جنگ ایران و عراق*؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان‌شناسی همگانی، دانشگاه فردوسی مشهد.

قبادی، مطهره و خان‌محمدی، فاطمه؛ (۱۳۹۸) «استعاره مفهومی در دو رمان مرتبط با دفاع مقدس»؛ *پژوهشهای نقد ادبی*، ش ۲، ص ۹۵-۱۱۶.

گلفام، ارسلان و شیرین ممسنی؛ (۱۳۸۷) «بررسی راهبردهای شناختی استعاره و کنایه تصویری در اصطلاحات حاوی اعضای بدن»؛ *پازند*، ش ۱۲، ص ۹۷-۱۱۴.

معروف، مجتبی؛ (۱۳۹۵) «استعاره‌های شهید و شهادت در شعر دفاع مقدس بر اساس استعاره مفهومی»؛ *همایش ملی ادبیات پایداری*، دانشگاه گیلان، رشت.

هاشمی، زهره؛ (۱۳۸۹) «نظریه استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون»؛ *ادب پژوهی*، ش ۱۲، ص ۱۱۹-۱۴۰.

Bronfen, E., & Goodwin, S. W. (1993). "Introduction". In Sarah Webster Goodwin & Elisabeth Bronfen (Eds.), *Death and Representation* (pp. 3-25). Baltimore: Johns Hopkins UP.

Epley, N., A. Waytz and J. T. Cacioppo (2007). "On seeing human: A three-factor theory of anthropomorphism". *Psychological Review*, 114 (4): 864-886.

Forceville, C. (1996). *Pictorial Metaphor in Advertising*. London/New York: Routledge.

۱۴۴ فصلنامه پژوهشهای ادبی سال ۲۰، شماره ۸۱، پاییز ۱۴۰۲
Gibbs, R. (2011). "Evaluating conceptual metaphor theory". *Discourse Processes*, 48, 529-62.

Gibbs, R. (Ed.) (2008). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. New York: Cambridge University Press.

James, K. (2009). *Death, gender, and sexuality in contemporary adolescent literature*. London and New York: Routledge.

Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago University Press.

Kearl, M. (1997). "You Never Have to Die! On Mormons, NDEs, Cryonics, and the American Immortalist Ethos". In Kathy Charmaz, Glennys Howarth, & Allan Kellehear (Eds.), *The Unknown Country: Death in Australia, Britain and the USA* (pp. 184-197). Houndmills, UK: Macmillan.

Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling*. New York, Cambridge: Cambridge University Press.

-
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction* (2nd Ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2018). "Metaphor in media language and cognition: A perspective from conceptual metaphor theory". In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Open, III (1), p. 124-141.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Turner, M. (1989). *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1993). "The contemporary theory of metaphor". In A. Ortony (ed.), *Metaphor and thought* (pp. 202-251). New York: Cambridge University Press.
- Saeed, J. I. (2016). *Semantics* (4th ed.). Malden, MA: Blackwell.
- Turner, M. & Fauconnier, Gilles (2000). Metaphor, Metonymy and Binding. In A. Barcelona (ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, 133-145. Berlin: Mouton de Gruyter.

